

УДК 811.111'367.623

Н. О. Мельничук,

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, м. Чернівці

СЛОВОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АНГЛІЙСЬКИХ АД'ЕКТИВНИХ ЕМОСЕМІЗМІВ

Опис словотвірного потенціалу англійських ад'єктивних емосемізмів дає можливість глибокого дослідження їхніх безпосередніх конститuentів та особливостей їх функціонування у мові, а також з'ясування можливості цих елементів збагачувати лексичний склад англійської мови новими словотвірними конструкціями. Проблема є важливою для дослідження, адже похідний емотивний прикметник характеризується досить складною семантичною структурою.

Ключові слова: емоція, емотивність, словотвір, словотвірна структура, похідне слово.

DERIVATIONAL POTENTIAL OF ENGLISH ADJECTIVAL EMOTIVE UNITS

The description of derivational potential of English adjectival emotive units enables a depth study of their immediate constituents and the peculiarities of their functioning in the language. Also it determines the potential of these elements to enrich the lexical composition of the English language with the help of new derivational constructions. The problem is important for research because emotive derivative adjective is characterized by a rather complex semantic structure.

Key words: emotion, emotiveness, derivation, derivational structure.

СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ АНГЛИЙСКИХ АДЪЕКТИВНЫХ ЭМОСЕМИЗМОВ

Описание словообразовательного потенциала английских адъективных эмосемизмов дает возможность глубокого исследования их непосредственных конститuentов и особенностей их функционирования в языке, а также выяснения возможности этих элементов обогащать лексический состав английского языка новыми словообразовательными конструкциями. Проблема важна для исследования, поскольку производное эмотивное прилагательное характеризуется достаточно сложной семантической структурой.

Ключевые слова: эмоция, эмотивность, словообразование, словообразовательная структура, производное слово.

Систематичне вивчення словотвірних особливостей англійських емотивних прикметників передбачає їх розгляд у вигляді структури, що характеризується одночасно як цілісністю, так і подільністю. Стаття присвячена дослідженню проблеми словотвірних особливостей емотивних прикметників англійської мови. Актуальність обраної тематики зумовлена необхідністю визначення природи емотивної лексики та її особливостей, що є однією з найважливіших проблем сучасної лінгвістики, адже словотвірний аналіз емотивних одиниць дає можливість глибокого вивчення світу емоцій людини та його втілення в мові та мовленні. Дослідження уможливує виокремлення основних словотвірних характеристик емотивних елементів та дослідження особливостей їх вживання в англійській мові. Метою розвідки є відображення реалізації словотвірного аспекту в структурі англійських ад'єктивів, тобто в їх лексичному значенні. Поставленою в дослідженні метою передбачено виконання таких завдань як визначення словотвірного потенціалу англійських ад'єктивних емосемізмів, встановлення словотвірної співвіднесеності похідних емотивних прикметників з мотивувальними основами та аналіз особливостей їх функціонування.

Проблема вивчення словотвірного значення як суми значень похідної основи та словотвірного форманта стала предметом дослідження таких видатних мовознавців як Г. Й. Винокур, О. А. Земська, О. С. Кубрякова, І. С. Улуханов та інших. Лінгвістами визнається, що як компонент семантичної структури похідного слова, словотвірне значення має зв'язний характер і виявляється у рамках словотвірного типу та словотвірної моделі. Саме словотвірне моделювання є основою для утворення будь-якої похідної одиниці мови, зокрема і ад'єктивних емосемізмів, що зумовлюється необхідністю їх глибокого вивчення на основі словотвірного аналізу, адже таке дослідження дає можливість простежити особливості утворення певних груп емотивних прикметників.

Словотвір забезпечує динамічне зростання лексичного фонду нації, адже завдяки ньому відбувається безперервний рух лексичних одиниць у межах мовної системи: нове явище чи предмет забезпечує появу відповідного нового слова (а отже і нового значення), яке є його безпосереднім лінгвальним відображенням. Дослідження емотивної ад'єктивної лексики сучасної англійської мови також вимагає актуалізації питання щодо встановлення особливостей її словотвору, таких як статус словотвірних моделей, формантів, значень, адже аналіз матеріалу у такому ракурсі дозволить розкрити основну тенденцію утворення нових ад'єктивних емосемізмів як частини мовної системи, що постійно поповнюється лексичними одиницями відповідно до швидкого темпу її розвитку.

Новизна обраної тематики полягає в орієнтації сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення змістовного аспекту мови у поєднанні з внутрішньою будовою її елементів. Науково-методологічна база роботи передбачає узагальнюючий огляд термінології обраної тематики в лінгвістиці та добір ілюстративних матеріалів, які яскраво демонструють безпосереднє втілення категорії емотивності. Завдяки вивченню словотвірного потенціалу емотивних прикметників можливим стає дослідження їхньої структури та особливостей функціонування у мові, а також з'ясування можливості цих елементів збагачувати лексичний склад англійської мови новими словотвірними конструкціями.

У цій праці компонентний аналіз на основі словникових дефініцій поєднувався зі словотвірним аналізом, за допомогою якого верифікувалися виділені ознаки емотивних одиниць, адже «здається сумнівним, щоб семасіолог, що має у своєму розпорядженні різноманітні інструменти дослідження лексичних значень, заздалегідь обмежував себе тільки одним із них... а тому розумне поєднання різноманітних способів опису є для сучасної семасіології нагальною необхідністю» [5, с. 66].

Словотвірний аналіз слова базується на словотвірному моделюванні та полягає у виявленні та дослідженні синхронних словотвірних зв'язків у межах певної лексичної одиниці. Варто зазначити, що у дослідженні проводиться саме слово-

твірний, а не морфемний аналіз, основною відмінністю якого від останнього є виокремлення у структурі слова тільки двох членів, незалежно від кількості морфем – словотвірної основи та форманта, пов'язаних між собою певними структурно-семантичними відношеннями. Таким чином, при вказаному підході до вивчення лексичних одиниць одночасно необхідно враховувати їхню структуру та семантику.

Під час словотвору складні семантичні процеси відбуваються не тільки між твірним і похідним словом, але й внутрішньо між мотивувальною основою (коренем слова) та афіксом, адже його значення «завжди визначається за допомогою посилання на значення первинної основи, а не через прямий опис відповідного предмета дійсності» [1, с. 14].

На думку О.С. Кубрякової [3], розподіл інформації у поверхневій структурі похідного слова підпорядковується правилами, адже частина інформації є імплікованою, а тому інколи необхідно здогадатися, що саме імплікується під реальною представленою складовою (коренем чи афіксом) похідного слова. Від семантичних факторів залежить можливість поєднання компонентів похідного слова, яке умотивується семантично і структурно. Ці компоненти обов'язково впливають один на одного та підпорядковуються певним граматичним правилам. Зауважимо, що процеси зміни слова у функційній парадигмі, зазвичай, не призводять до значних відмінностей між твірною та похідною формами, у той час як у словотвірній парадигмі вони характеризуються значними змінами.

Словотвірною основою може виступати просте або похідне мотивувальне слово чи словосполучення, тоді як словотвірний формант втілює сукупність формальних ознак, що відрізняють похідне слово від мотивувального. Основним завданням аналізу є визначення мотивувальних основ, їхніх семантичних і формальних відношень з похідними та дослідження основних словотвірних моделей утворення нових слів, які розглядаються як сукупність словоформ, тобто окремих лексем. У цій праці було досліджено іменникові, дієслівні, прикметникові, прийменникові, прислівникові, вигуківі та числівникові мотивувальні основи, які відрізняються різним ступенем продуктивності при творенні похідних ад'єктивних емосемізмів.

Афіксальні похідні ад'єктивні одиниці на позначення емоцій людини містять ознаки, характерні для всієї системи похідних одиниць, а також деякі специфічні риси. Словотвірна система мови є найвищим рівнем категоризації [2, с. 21], а тому вона детермінує певний набір словотвірних реалій, які співвідносяться між собою та мають певні параметри, що перебувають у безпосередній взаємодії. При дослідженні словотвірного аспекту функціонування ад'єктивних емосемізмів в англійськомовній картині світу за основу було обрано наступні критерії, розроблені відомим лінгвістом Г. Марчандом [7]:

- 1) кожна похідна основа передбачає мотивувальну основу;
- 2) похідна основа повинна співвідноситися з мотивувальною структурно та семантично;
- 3) відношення похідності між цими основами (похідною та мотивувальною) повинні бути типізовані за допомогою словотвірного ряду чи моделі (об'єднання слів, що характеризується ознаками похідності);
- 4) афіксальний словотвір в англійській мові базується, в основному, на бінарному поділі похідного слова на словотвірний афікс та мотивувальну основу, яка часто збігається з певною лексичною одиницею, що самостійно функціонує у цій мові.

Як умотивований знак похідне слово вимагає звернення до мотивуючої основи для пояснення його значення, адже прості слова, які є основою для формування лексику, виконують роль базису для вивчення словотвірної номінації. При такому підході на першому плані є вивчення ролі словотвірної моделі як ядра словотвірної системи, адже, будучи складним структурно-семантичним утворенням, вона здатна відтворити усі зв'язки та відносини частин, що існують в її межах. При цьому формування значення похідного слова відбувається не тільки на основі семантики його складових, але й за рахунок семантики самої словотвірної моделі, яка одночасно враховує і структуру, і значення окремих лексичних одиниць. Усі похідні слова як номінативні одиниці мають одну особливість: їхня семантика є настільки єдиною, що її надзвичайно важко передати аналітичними засобами.

Як вторинна одиниця найменування похідне слово опирається на готові знаки мови та структурно вмотивується ними, а тому визначення його значення не можна зводити до простої операції поєднання значень мотивувального слова і форманта, адже похідна одиниця демонструє специфічну смислову структуру, яка виявляє характер її зв'язку з позначуваним предметом або явищем дійсності [4, с. 15–16].

Першочерговим завданням словотвірного аналізу похідних емотивних прикметників було визначення їхньої словотвірної співвіднесеності з мотивувальними основами, адже кожне похідне та мотивувальне слово є найближчими за структурою та семантикою у межах ЛСП. Вагомим свідченням цього є те, що значення похідного слова завжди можна пояснити через посилання на значення мотивувального, тобто воно є, по суті, семантично вмотивоване ним. Таким чином, словотвірна співвіднесеність, яка, зазвичай, є типовою для певної групи слів, показує єдність формального та семантичного аспектів у структурі похідних емотивних прикметників.

При словотвірному аналізі ад'єктивних емосемізмів було встановлено лексико-граматичний характер мотивувальних основ (іменники, дієслова, прикметники, прислівники, прийменники, вигуки, числівники), виокремлено їхні словотвірні форманти (афіксальні морфеми) та притаманні їм основні моделі словотвору (суфіксальна, префіксальна, префіксально-суфіксальна, а також моделі утворення складних і складнопохідних слів).

Кожна похідна емотивна одиниця становить бінарну конструкцію, яка складається з двох елементів, причому роль форманта у ній є досить вагомою – саме за його допомогою утворюється нове слово. Проте необхідно зазначити, що словотвірні афікси, які відіграють роль формантів при утворенні нових ад'єктивних емосемізмів, повинні розглядатися окремо від формоутворювальних афіксів, основним завданням яких є не словотвір, а власне відображення форми слова.

Важливим етапом словотвірного аналізу є встановлення семантичних відношень мотивувального та похідного слів і визначення їхнього словотвірного значення. Отже, смислові відношення між компонентами структури похідного емотивного прикметника будуються наступним чином:

- 1) семантика мотивувального слова повністю зберігається та переходить в іншу частину мови (наприклад, *compassion (n): a strong feeling of sympathy for people who are suffering – compassionate (adj): feeling or showing sympathy for people who are suffering*) [6];
- 2) значення похідного слова уточнює значення мотивувального, не змінюючи при цьому його належності до певної частини мови (наприклад, *sensitive (adj): easily offended or upset – hypersensitive (adj): very easily offended*);
- 3) лексичне значення похідного повністю збігається зі значенням мотивувального слова чи словосполучення (наприклад, *to feel good (idm): to feel happy, confident etc. – feel-good (adj): making you feel happy and pleased about life*) [6];
- 4) похідне слово має принципово нове значення, яке повністю відрізняється від семантики мотивувальної одиниці (наприклад, *blood (n): the red liquid that flows through the bodies of humans and animals – bloody (adj): a swear word that many people find offensive that is used to emphasize a comment or an angry statement*) [6].

Таким чином, за допомогою словотвірного аналізу було визначено словотвірний потенціал ад'єктивних емотивних одиниць, що активно функціонують в англійськомовній картині світу, та відображено семантичні відношення між вихідними та отриманими елементами.

Проведене дослідження робить певний внесок у розробку теорії емотиології в лінгвістиці та аналізу емотивних прикметників в теорії словотвору. Перспективи використання та подальшого дослідження цієї тематики полягають у глибинному аналізі внутрішньої структури англійських емотивних ад'єктивів та вивченні їх основних словотвірних особливостей.

Література:

1. Винокур Г. О. Заметки по русскому словообразованию. Избранные работы по русскому языку / Г. О. Винокур. – М. : Учпедгиз, 1959. – 492 с.
2. Земская Е. А. Современный русский язык. Словообразование : учеб. пособие / Е. А. Земская. – [8-е изд., испр. и доп.]. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2013. – 328 с.
3. Кубрякова Е. С. Язык и знание. На пути получения знаний о языке : части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
4. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова / Е. С. Кубрякова. – [4-е изд.] – М. : ЛКИ, 2011. – 208 с.
5. Кузнецов А. М. От компонентного анализа к компонентному синтезу / А. М. Кузнецов. – М. : Наука, 1986. – 125 с.
6. Cambridge Advanced Learner's Dictionary / ed. by Colin McIntosh. – Fourth Edition. – Cambridge : Cambridge University Press, 2013. – 1843 p.
7. Marchand H. The Categories and Types of Present-day English Word-Formation / H. Marchand. – Alabama : University of Alabama Press, 1966. – 379 p.